



**KESTÄVÄÄ KASVUA JA TYÖTÄ 2014 - 2020**  
**SUOMEN RAKENNERAHASTO-OHJELMA**

**EUROOPAN SOSIAALIRAHASTON**  
**VALTAKUNNALLISTEN TEEMOJEN**  
**TOTEUTUSSUUNNITELMA**

**TOIMINTALINJA 4: KOULUTUS, AMMATTITAITO JA**  
**ELINIKÄINEN OPPIMINEN**

## Sisällys

1. Osaaminen-teema.....	3
2. Osaaminen-teema Eurooppa 2020 -strategian ja kansallisten strategioiden toteuttajana .....	3
2.1. Yhteys Eurooppa 2020 -strategian kansalliseen toimeenpano-ohjelmaan.....	3
2.2. Yhteys hallitusohjelmaan ja muihin kansallisiin strategioihin .....	3
3. Osaaminen-teeman valtakunnallisen toiminnan lisäarvo.....	6
4. Osaaminen-teeman toimenpidekokonaisuuksien sisältö .....	11
4.1. Toimenpidekokonaisuus 1: Osuvaa osaamista .....	11
4.2. Toimenpidekokonaisuus 2: Kotona Suomessa (poikkihallinnollinen).....	12
4.3. Toimenpidekokonaisuus 3: Osallistamalla osaamista .....	13
4.4. Toimenpidekokonaisuus 4: ESR-nuorisotakuu (poikkihallinnollinen).....	15
4.5. Toimenpidekokonaisuus 5: Uusilla kasvualoilla ja rakennemuutoksissa tarvittavan osaamisen vahvistaminen .....	16
4.6. Toimenpidekokonaisuus 6: Luovaa osaamista .....	16
5. Valtakunnallinen ohjaus ja toimeenpano.....	18
6. Rahoitussuunnitelma .....	19
7. Osaaminen-teeman toimenpidekokonaisuuksien yhteydet muihin toimintalinjoihin ja alueelliseen kehittämiseen.....	19
8. Osaaminen-teeman toimenpidekokonaisuuksien tukijärjestelmä.....	20
9. Horisontaalisten periaatteiden toteuttaminen .....	21

## 1. Osaaminen-teema

Opetus- ja kulttuuriministeriön valtakunnalliset toimet toteutetaan neljällä hallinnonalan omalla toimenpidekokonaisuudella sekä kahdella poikkihallinnollisella toimenpidekokonaisuudella. Toimenpidekokonaisuudet ovat erityistavoitteiden mukaisessa järjestyksessä, eivät priorisointijärjestyksessä. Toimenpidekokonaisuudet muodostavat harkitun kokonaisuuden.

Investointiprioriteetti 9: Parannetaan pääsyä elinikäiseen oppimiseen, kohennetaan työvoiman ammattitaitoa ja pätevyyttä ja lisätään koulutusjärjestelmien relevanttiutta työmarkkinoiden kannalta.

Erityistavoite 9.1 Siirtymävaiheita ja koulutuksellista tasa-arvoa tukevien palveluiden parantaminen

- ❖ Osuvaa osaamista
- ❖ Kotona Suomessa (poikkihallinnollinen)
- ❖ Osallistavaa osaamista
- ❖ ESR-nuorisotakuu (poikkihallinnollinen)

Erityistavoite 9.2 Kasvu- ja rakennemuutosalojen koulutuksen tarjonnan ja laadun parantaminen

- ❖ Uusilla kasvualoilla ja rakennemuutoksissa tarvittavan osaamisen vahvistaminen
- ❖ Luovaa osaamista

## 2. Osaaminen-teema Eurooppa 2020 -strategian ja kansallisten strategioiden toteuttajana

### 2.1. Yhteys Eurooppa 2020 -strategian kansalliseen toimeenpano-ohjelmaan

Suomi on sitoutunut Eurooppa 2020 -strategian kansallisessa toimeenpano-ohjelmassa nuorten koulutustason parantamiseen ja varhain koulutuksen päättäneiden vähentämiseen. Suomi on asettanut tavoitteekseen, että vuoteen 2020 mennessä vähintään 42 prosenttia 30 - 34-vuotiaista on suorittanut korkeakoulututkinnon, opintonsa keskeyttäneitä on enintään 8 prosenttia 18 - 24-vuotiaista ja köyhyys- ja syrjäytymisriskissä elävien määrä on vähentynyt. Neuvoston vuonna 2013 antamissa maakohtaisissa suosituksissa korostetaan osaamisen kehittämistä keinona parantaa nuorten ja pitkäaikaistyöttömien työmarkkina-asemaa. Köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen vähentäminen on yksi kansallisen EU 2020 toimeenpano-ohjelman painopisteistä. Toimenpiteillä halutaan ehkäistä syrjäytymistä, vähentää työttömyyttä ja köyhyyttä sekä ihmisten näköalattomuutta ja osattomuutta. Yritysrakenteen monipuolistamiseksi ja uusien vahvuuksien synnyttämiseksi toimeenpannaan luovan talouden toimintaohjelmaa ja kansallista muotoiluohjelmaa. Uutta kasvua haetaan myös avaamalla julkisin varoin tuotettuja tietovarantoja laajasti koko yhteiskunnan käyttöön.

### 2.2. Yhteys hallitusohjelmaan ja muihin kansallisiin strategioihin

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelman mukaan Suomen menestyksen ja hyvinvoinnin kasvu on riippuvainen laajasta sivistyksestä, ammattitaidosta ja korkeasta osaamisesta. Innovaatiojärjestelmämme rakentuu vahvalle osaamisperustalle, jota on

tarkoitus edelleen vahvistaa. Hallitus on asettanut tavoitteekseen nostaa suomalaiset maailman osaavimmaksi kansaksi vuoteen 2020 mennessä. Suomi sijoittuu OECD-maiden kärkijoukkoon keskeisissä nuorten ja aikuisten osaamisvertailuissa, koulupudokkaiden vähydessä sekä nuorten ja työikäisten korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden väestöosuudessa vuoteen 2020 mennessä. Sukupuolten välisiä eroja osaamistuloksissa, koulutukseen osallistumisessa ja koulutuksen suorittamisessa kavennetaan ja koulutuksen periytyvyyttä vähennetään.

Yksi hallituksen kärkihankkeita on nuorisotakuu. Hallituksen rakennepoliittisen ohjelman mukaan nuorisotakuun toimenpanoa tehostetaan niin, että nykyistä suurempi osuus peruskoulun päättävistä nuorista suorittaa vähintään toisen asteen tutkinnon ja sijoittuu nopeasti työhön. Hallitusohjelman mukaisesti osana nuorisotakuun toimia parannetaan nuorten mahdollisuuksia osallistua oppisopimuskoulutukseen.

Tavoitteena on, että kuluvan vuosikymmenen loppuun mennessä 20 - 24-vuotiaista yli 90 prosentilla on perusasteen jälkeinen tutkinto. Myös aikuiskoulutukseen osallistumiseen tavoitellaan lisäystä. Koulutuksessa painotetaan erityisesti niitä toimialoja, joilla on kasvava työvoimapula ja välittömästi edellytykset työllistää. Lisäksi toisen asteen tutkintojärjestelmää kehitetään niin, että se antaa nuoren rakentaa oman opinpolkunsaa. Joustavia mahdollisuuksia suorittaa osia tutkinnosta yli tutkintorajojen lisätään, samoin aikaisemmin hankitun osaamisen, työkokemuksen ja koulutuksen tunnustamista. Työvoima- ja koulutustarpeiden ennakoimista kehitetään siten, että työelämän osaamistarpeisiin voidaan nykyistä paremmin vastata sekä pitkällä aikavälillä että nopeissa rakennemuutoksissa. Tavoite on suunnata ammatillisen koulutuksen, ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tarjontaa ennakoitun työvoimatarpeen mukaisesti.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa nimetään korkeakoulujärjestelmän heikkouksiksi hidas opintoihin sijoittuminen, huono läpäisy ja moninkertainen koulutus. Korkeakouluopintoja hidastavat mm. työssäkäynti opintojen aikana, puutteellinen opinto- ja uraohjaus ja opiskelukykyyn ja motivaatioon liittyvät ongelmat. Kehittämissuunnitelman mukaisena tavoitteena on, että yliopisto- ja ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet siirtyvät työelämään vuotta nykyistä nopeammin. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi, korkeakouluissa on turvattava jokaiselle opiskelijalle laadullisesti tasavertaiset koulutusedellytykset ja opiskelijapalvelut koulutuspaikkakunnasta riippumatta.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman mukaan aikuiskoulutukseen osallistumista lisätään ja aikuiskoulutustutkimuksen ja kansainvälisen aikuistutkimuksen (PIAAC) tulosten pohjalta käynnistetään toimenpiteet hallituksen asettamien osaamistavoitteiden saavuttamiseksi. Aikuiskoulutustutkimuksen mukaan aikuiskoulutukseen osallistumisaste on pysynyt ennallaan kuuden vuoden takaiseen verrattuna ja koulutuspäivien määrä henkeä kohden on laskenut. Osallistumisen tasa-arvoistuminen ei ole edennyt. Kansainvälisen aikuistutkimuksen mukaan Suomen aikuisväestön perustaitojen hallinta on kansainvälisesti vertaillen erinomaista. Silti Suomessakin on suuri joukko ihmisiä, joiden perustaitoja ei voi pitää riittävinä täysipainoiseen toimintaan ja osallistumiseen nyky-yhteiskunnassa. Erityisesti vanhempien ikäryhmien osaamisessa on puutteita. Sosioekonominen tausta vaikuttaa taitojen tasoon Suomessa enemmän kuin OECD-maissa keskimäärin.

Hallituksen tavoitteena on vahvistaa tieto- ja viestintätekniikan hyödyntämistä koulutuksessa ja kehittää kirjastoja vastaamaan tietoyhteiskunnan haasteisiin. Jokaiselle

lapselle ja nuorelle taataan edellytykset ja pääsy tietoyhteiskuntaan. Julkisen sektorin digitaalisia tietoaisteita saatetaan helposti uudelleenkäytettävässä muodossa kansalaisten, yritysten ja yhteisöjen, viranomaisten, tutkimuksen ja koulutuksen hyödynnettäviksi.

Hallitusohjelman mukaan maahanmuuttajien kiinnittymistä suomalaiseen työelämään vahvistetaan kaikin keinoin. Erityistä huomiota kiinnitetään maahanmuuttajanuoriin, jotka saapuvat Suomeen oppivelvollisuusiän loppupuolella tai oppivelvollisuusiän jälkeen. Ulkomaisten tutkintojen tunnustamista ja ulkomaalaisten pääsyä jatko- tai täydennyskoulutukseen tulisi sujuvoittaa ja maahanmuuttajien jo olemassa olevan osaamisen, kielitaidon ja ammattitaidon tunnustamista kehittää. Valtion kotouttamisohjelman 2012 - 2015 mukaan oppivelvollisuusiän ylittäneiden maahanmuuttajien mahdollisuus peruskoulun oppimäärän suorittamiseksi selvitetään tavoitteena pysyvät järjestämis- ja rahoituskeinot vuonna 2015.

Hallitusohjelman mukaan koulutuksen työelämäyhteyksiä vahvistetaan. Valtioneuvoston periaatepäätöksen koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaksi vuosille 2011 - 2016 mukaan seuraavalla rakennerahastokaudella kehitetään lukioon soveltuvia lukion ja työelämän yhteistyön malleja.

Rakennemuutos on Suomessa muuttanut alueiden elinkeinotoimintaa ja kehityskuvaa. Äkilliset rakennemuutokset ovat keskittyneet erityisesti eteläiseen Suomeen. Meneillään oleva kehitys pakottaa Suomen elinkeino- ja ammattirakenteen uudistumaan. Sen myötä osaamisen laadulliset ja määrälliset vaatimukset voivat muuttua hyvinkin nopeasti. Taloudellisen menestyksen jatkuminen vaatii osaamispuheen vahvistamista ja uusia toimintatapoja. Suomi voi kilpailla globaaleilla markkinoilla ainoastaan vahvalla osaamisella, luovuudella ja hyödyntämällä uusia sosiaalisia ja teknologisia innovaatioita. Alueiden älykäs erikoistuminen edellyttää innovaatio- ja koulutusrakenteilta tiivistä vuorovaikutusta ja eri rahastojen saumatonta yhteistyötä.

Rakennemuutokset ja väestön ikärakenteen kehitys näkyvät vahvasti työmarkkinoilla ja koulutustarpeissa. Työikäisten määrän pienentyessä koulutustarjonnan ja sen oikean mitoituksen merkitys korostuu.

Hallitusohjelman mukaan perheiden hyvinvointia ja jokaisen yhteiskunnallista osallisuutta lisätään. Hallitusohjelman strategisessa toimeenpanosuunnitelmassa osallisuuden edistämisen tavoite ja toimenpiteet ovat keskeisiä köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen vähentämisen painopisteessä. Tavoitteella vahvistaa osaamista on yhteys pyrkimykseen vahvistaa yhteiskunnallista osallistumista, osallisuutta, elämänhallintaa ja hyvinvointia eri väestöryhmissä. Vähäinen yhteiskunnallinen aktiivisuus ja puutteet osallisuudessa, elämänhallinnassa ja hyvinvoinnissa ovat usein syitä heikkoon opiskelumuotivaatioon, koulutukseen hakeutumiseen ja elinikäisen oppimisen periaatteen toteuttamiseen käytännössä, jolloin osaamisresurssit jäävät hyödyntämättä ja kehittymättä sekä yksilö- että yhteiskuntatasolla.

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan toimialoilla on tärkeä merkitys osallisuuden, osallistumisen, elämänhallinnan ja hyvinvoinnin vahvistamisessa ja siten osaamisen tukena. Tähän liittyvät tavoitteet tulevat esiin keskeisissä kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan toimialojen strategioissa ja ohjelmissa. Näitä ovat opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2020, Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelma 2010 - 2014, Valtakunnalliset yhteiset linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään

liikuntaan 2020 sekä Lapsi ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012. - 2015 ja Kirjastopolitiikka 2015.

Hallitusohjelmassa todetaan, että suomalaisen työn kilpailukyky perustuu osaamiseen ja luovuuteen. Suomalaista elinkeinorakennetta monipuolistetaan ja vahvistetaan uusien kasvualojen, kuten luovien alojen kehittämisellä. Perinteisten talouden vahvuuksien, kuten alkutuotannon ja perusteollisuuden kehittämisen lisäksi, rakennetaan uusia kasvualoja teollisuudessa, palveluissa ja luovilla aloilla.

Työ- ja elinkeinoministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön laatima Aineettoman arvонуonnin kehittämisohjelma kokoaa yhteen keskeiset aineettomien oikeuksien strategiaan, luovien alojen liiketoiminnan ja yrittäjyyden edistämiseen sekä kansallisen muotoiluohjelmaan sisältyvät politiikkatoimet. Muita luovaan osaamiseen liittyviä kansallisia strategioita ja linjauksia ovat mm. kansallinen muotoiluohjelma Muotoile Suomi, Työelämän kehittämisstrategia vuoteen 2020, Audiovisuaalinen kulttuuri digitaalisessa ympäristössä – poliittiset linjaukset (2012) sekä luovan työn tekijöiden toimeentuloa ja älystrategioita koskevat linjaukset.

### 3. Osaaminen-teeman valtakunnallisen toiminnan lisäarvo

Seuraavassa on avattu Osaaminen-teeman valtakunnallisen toiminnan lisäarvoa toimenpidekokonaisuuksittain.

#### **Toimenpidekokonaisuus 1: Osuvaa osaamista**

**Sujuvat siirtymät** koulutuksesta toiseen, koulutuksesta työhön ja työstä koulutukseen ovat keskeisessä asemassa, kun halutaan lisätä koulutukseen osallistumista ja pidentää työuria alkupäästä. Perusopetuksen ja toisen asteen siirtymävaiheen tukena toimii yhteishaku, joka on suunnattu ensisijaisesti perusopetuksen juuri päättäneille ja ammatillisen tutkinnon suorittaneet, opintonsa kesken jättäneet ja oppilaitosta vaihtavat hakeutuvat koulutukseen erillisvalintojen kautta. Tutkinnon suorittaneet ja työelämässä olevat aikuiset hakevat edelleen joustavasti suoraan oppilaitoksiin. Heille tarjotaan ensisijaisesti muita koulutusvaihtoehtoja, esim. näyttötutkintona suoritettavaa ammatillista perus- tai lisäkoulutusta tai oppisopimuskoulutusta. Vuosittain noin 12 000 ammatillisen peruskoulutuksen ja noin 4 000 lukion opiskelijaa keskeyttää opintonsa tai haluaa vaihtaa oppilaitosta. Heidät tulee ohjata eteenpäin heille sopivaan koulutukseen. Lisäksi ammatilliseen peruskoulutukseen hakeutuu vuosittain noin 7 000 henkilöä, joilla on aiempi ammatillinen tutkinto ja joille on löydettävä esim. alan vaihtoa tukevaa koulutusta.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan koulutustarjonta kootaan Opintopolku.fi-verkkopalveluun, jonka kautta voi myös hakeutua koulutukseen. Verkkopalvelun tueksi tarvitaan valtakunnallisesti yhteneviä, koulutuksen järjestäjien yhteistyöhön perustuvia siirtymävaiheen palveluita. Palvelut ja toimintamallit vakiinnutetaan osaksi koulutusjärjestelmää ja koulutuksen järjestäjien toimintaa.

**Korkeakouluista työelämään.** Työmarkkinoiden vetovoimalla on selvä yhteys korkeakouluopintojen sujuvuuteen ja valmistumisen nopeuteen. Viimeisen vuoden aikana korkeakoulutettujen työllisyys on heikentynyt voimakkaasti. Erityisen suuria vaikeuksia on

vastavalmistuneilla, joiden työttömyys on noussut vuodessa 35 prosenttia. Nuorisotakuun piiriin kuuluvista 25 - 29 vuotiaista jo 60 prosenttia on korkeakoulututkinnon suorittaneita. Työhallinnon meneillään oleva rakenneuudistus on samaan aikaan selvästi ohentanut tälle kohderyhmälle tarjottavia palveluita. Korkeakouluissa puolestaan opiskelijan työllistymiseensä saama tuki vaihtelee yhä enemmän korkeakoulun, opintoalan ja opiskelupaikkakunnan mukaan. Erityisen ongelmallinen tilanne on aloilla, jotka eivät valmista suoraan tiettyyn ammattiin. Tarvitaan valtakunnallinen kokonaisuus **vahvistamaan** korkeakoulujen valmiuksia edistää opiskelijoidensa työllistymistä osana opintoprosesseja ja palvelujärjestelmien kehittämistä. Työ täydentää osaltaan TEM:n palvelurakenteen uudistamistoimia.

**Taito-ohjelma.** OECD:n tuore aikuisten osaamista arvioinut kansainvälinen aikuistutkimus (PIAAC) toi esiin sen, että Suomessakin on merkittävä joukko myös työssäkäyviä aikuisia, joilla perustaidot ovat heikot. Osaamisen taso vaihtelee kuitenkin eri väestöryhmissä. Vanhimpien ikäryhmien taidot ovat selvästi huonompia kuin nuorempien. Tulokset kertovat myös, että koulutus vaikuttaa voimakkaasti perustaitojen tasoon ja että koulutus kasautuu edelleen jo valmiiksi hyvin koulutetuille. Lukutaito, numerotaidot sekä tieto- ja viestintätekniikkataidot ovat nyky-yhteiskunnan perustaitoja, jotka ovat edellytys täysipainoiselle työelämään osallistumiselle. Lisäksi ne luovat pohjan elinikäiselle oppimiselle, jonka avulla on mahdollista sopeutua muutoksiin ja uudistaa osaamistaan. Vaikka esimerkiksi ammatillisessa aikuiskoulutuksessa ja muussa osaamisen kehittämisessä vaikeudet ovat epäilemättä tulleet vastaan, ei niihin puuttumiseksi ole ollut yhteisiä toimintamalleja tai käytäntöjä. Lisäksi vähenevän ja entistä enemmän suorituksiin (tutkinnot, tutkinnon osat) perustuvan aikuiskoulutuksen rahoituksen myötä koulutuksen järjestäjillä on paineita valita entistä vähemmän perustaidoiltaan heikoimpia ja keskittyä koulutuksessa puhtaammin ammatillisiin sisältöihin.

Tässä tilanteessa perustaidoiltaan heikompien osaamisen kasvattamiseksi tarvitaan toimia, joilla luodaan kohderyhmälähtöisesti spesifejä toimintamalleja aikuisten perustaitojen kehittämiseen ja vakiinnutetaan ne. Valitsemalla hanketoimijat tarkoituksenmukaisesti saadaan osaamisen kehittämiseen mukaan kohderyhmiä koskevaa asiantuntemusta. Luodut mallit kytkeytyisivät mahdollisuuksien mukaan työhön ja muiden työhön liittyvien taitojen oppimiseen. Tavoitteena on vähentää heikon taitotason omaavien aikuisten osuutta väestössä merkittävästi vuoteen 2020 mennessä.

**Osuva ohjaus.** Elinikäisen oppimisen ja koulutuksesta työelämään siirtymisen tueksi tarvitaan monialaista tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluosaamista. Etenkin nuorten ohjauksessa korostuu verkostomaiseen toimintatapaan perustuva poikkihallinnollinen yhteistyö eri ohjausammattilaisten ja muiden ohjaustyötä tekevien välillä. Tällä hetkellä tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen rakenteet eivät kuitenkaan riittävästi tue moniammatillista yhteistyötä. Tieto-, neuvonta- ja ohjaustyössä toimivilta henkilöiltä edellytetään laajaa tietopohjaa ja yleistä yli hallinnonalojen menevää ohjausosaamista. Erilaisten ja eri-ikäisten kohderyhmien palvelut edellyttävät samalla myös ohjauksen erityisosaamista. Sähköisen asiakaspalvelun yleistymisen edellyttää uusien ohjausmallien ja uudenlaisen ohjausosaamisen kehittämistä.

## **Toimenpidekokonaisuus 2: Kotona Suomessa (poikkihallinnollinen)**

Maahanmuuttajien lähtömaassa hankittua osaamista ei aina hyödynnetä riittävästi työmarkkinoilla. Maahanmuuttajien sijoittuminen koulutusta vastaavaan työhön on usein

vaikeaa. Maahanmuuttajien koulutus ei välttämättä vastaa työelämän tarpeita, jolloin työllistyminen vaikeutuu. Luomalla valtakunnalliset periaatteet maahanmuuttajien aikaisemmin hankkiman osaamisen tunnustamiseen ja tunnistamiseen pystytään paremmin ennakoimaan lisäopintojen tarvetta ja suunnitelmaan valtakunnallista lisäopintojen tarjontaa.

Suomessa asuvalla oppivelvollisuusikäisellä maahanmuuttajalla on oikeus perusopetukseen. Peruskoulun loppuvaiheessa tai oppivelvollisuusiän jälkeen maahan tulleiden koulutus jää usein riittämättömäksi ja muodostuu esteeksi toisen asteen koulutukseen hakeutumiselle ja pääsemiselle. Kunnat voivat järjestää perusopetusta oppivelvollisuusiän ylittäneille, mutta koulutuksen rahoitus ei maahanmuuttajien kohdalla vastaa siitä aiheutuvia kustannuksia. Tästä syystä koulutusta ei tarjota riittävästi suhteessa koulutustarpeeseen. Pilottihankkeiden tavoitteena on pysyvien rakenteiden vakiinnuttaminen oppivelvollisuusiän ylittäneiden maahanmuuttajien peruskoulun suorittamiseen.

### **Toimenpidekokonaisuus 3: Osallistavaa osaamista**

Osallisuutta, aktiivisia elämäntapoja sekä terveyttä ja hyvinvointia vahvistavilla kulttuuri-, liikunta- nuorisopalveluilla voidaan vähentää koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymistä ja edistää kouluksellista tasa-arvoa. Jo lasten ja nuorten liikunnassa tapahtuu eriytymistä terveytensä kannalta liian vähän liikkuvien ja liikuntaa harrastavien välillä. Liikunta-aktiivisuuden kannalta kriittinen vaihe osuu peruskoulun loppuvaiheisiin ja toisen asteen opintojen ajankohtaan. Työkäisestä väestöstä vain noin 10 prosenttia liikkuu terveytensä kannalta riittävästi. Taiteen ja kulttuurin myönteisistä vaikutuksista terveyteen, hyvinvointiin, tasa-arvoon ja osallisuuteen saadaan jatkuvasti uutta tietoa. Nuorten syrjäytyminen on yksi kohtalokkaimmista yhteiskunnallisista ongelmista ja sen aiheuttamat kansantaloudelliset menetykset ovat huomattavat. Kriittisiä kohtia syrjäytymisessä ovat perusasteen jälkeiset koulutukseen hakeutumisen sekä koulutuksen ja työelämän siirtymävaiheet.

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan toimialojen palvelu- ja harrastustoiminta tavoittaa parhaiten ne, jotka ovat tottuneet käyttämään niitä. Yksilöiden ja perheiden kulttuurisella pääomalla ja koulutustasolla sekä asuinalueiden eriytymisellä on yhteys palvelujen käyttöön. Jotta em. toimialojen palvelu- ja harrastustoiminta saavuttaisi eri väestöryhmät ja erityisesti ne, jotka nyt jäävät niiden ulkopuolelle, tarvitaan sellaista valtakunnallisiin strategioihin kytkeytyvää osaamisen ja osaamisrakenteiden vahvistamista, joka tuottaa uudenlaisia ja eri väestöryhmät monipuolisemmin tavoitettavia palvelu- ja toimintamuotoja. Näitä ovat kulttuuripalveluissa esimerkiksi erilaiset kulttuurisetelimit, kiertävä toiminta, tilojen uudenlainen käyttö, digitaalisten sisältöjen ja palveluiden nivominen arjen toimintaympäristöihin, liikuntapalveluissa elämänsä eri vaiheisiin vaikuttavien instituutioiden ja toimijoiden yhteistyö ja nuorisopalveluissa nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen tapojen kehittäminen huomioimalla muuttuva ajankäyttö ja toimintaympäristöt (koulu, järjestöt, digitaaliset ja kaupalliset ympäristöt ja palvelut jne.).

### **Toimenpidekokonaisuus 4: ESR-nuorisotakuu (poikkihallinnollinen)**

Valtakunnallisilla ESR-toimilla täydennetään nuorisotakuun toimeenpanoa ja kehitetään nuorten kouluttautumista ja työllistymistä edistäviä palveluja sekä koulutuksen ja työelämän yhteistyötä. Työelämän tarpeita vastaava koulutus edistää työllistymistä suoraan koulutuksen jälkeen. Lukioissa työelämäyhteistyö on ollut toistaiseksi varsin vähäistä. Vain 4 % lukioista tekee yhteistyötä työelämän kanssa. Toiminta on usein satunnaista, eikä sitä ole kytkeyty riittävästi osaksi lukio-opintoja tai opintojen ohjausta. Opiskelijoiden



mahdollisuudet tutustua työelämään vaihtelevat lukioittain. Lukioden ja työelämän yhteistyön lisäämiseksi tarvitaan uusia, erityisesti lukioon soveltuvia työelämäyhteistyön toimintamalleja. Lukion työelämäyhteistyö tulee olla kuvattu myös koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmassa. Lisäksi on koulutettava työpaikka- ja opinto-ohjaajia sekä opettajia, jotta he osaavat tukea nuorten koulutus- ja uravalintoja ja oppimista parhaalla mahdollisella tavalla. Yhteistyössä voivat olla mukana myös ammatilliset oppilaitokset ja korkeakoulut.

Nuorisotakuun toimintamalli perustuu muutoinkin viranomaisten, elinkeinoelämän, työmarkkinajärjestöjen ja kolmannen sektorin yhteistyöhön ja nuorten aktiiviseen toimijuuteen oman tulevaisuutensa tekijänä. Toimintamallin tukemiseksi edistetään verkostomaista poikkihallinnollista yhteistyötä viranomaisten ja muiden toimijoiden välillä.

Osana nuorisotakuun toimia opetus- ja kulttuuriministeriö on käynnistänyt Nuorten työssäoppimis- ja oppisopimus uudistus –toimenpideohjelman. Toimenpideohjelman tavoitteena on lisätä nuorten oppisopimuskoulutusta ja kehittää oppilaitosmuotoista ja oppisopimusmuotoista koulutusta yhdistäviä koulutusmalleja. Toimenpiteet kohdennetaan alle 25-vuotiaille, vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa oleville nuorille. Valtakunnallisilla ESR-toimilla kehitetään nuorten oppisopimuskoulutuksen käytön lisäämiseksi oppisopimuskoulutusta koskevaa tietoutta, ohjausta ja neuvontaa. Lisäksi on syytä kehittää menettelyjä, joilla saatetaan yhteen yritys ja oppisopimuksesta kiinnostunut opiskelija. Yrityksiä tulee myös tukea oppisopimusten solmimisen käytännön menettelyissä. Tarkoituksena on sovittaa yhteen alueen oppisopimuskoulutuksen tarjontaa ja järjestää informaatiotilaisuuksia, koulutusta ja neuvontaa peruskoulujen, TE-toimistojen, työpajojen ja sosiaalitoimen henkilöstölle sekä opiskelijoille ja työnantajille.

## **Toimenpidekokonaisuus 5: Uusilla kasvualoilla ja rakennemuutoksissa tarvittavan osaamisen vahvistaminen**

**Valtakunnallisten koulutusmallien kehittäminen.** Koulutus on keskeinen väline uusien kasvu- ja rakennemuutosalojen kehittämisessä, mutta ratkaisuna on toistaiseksi käytetty lähes yksinomaan tutkintoja. Varsinkin korkeakouluopetuksen kohdalla tämä on usein johtanut epätyytyttäviin ja taloudellisesti kestäättömiin lopputuloksiin.

Tutkintoon johtava koulutus on nähtävä vain yhtenä keinona, jolla korkeakoulut voivat vastata monimuotoisten ja mittavien uudistusten edessä olevien alojen osaamistarpeisiin. Tutkintokoulutus on parhaimmillaankin hidas tapa tuottaa uusia osajia ja sen osuvuus epätarkka aloilla, joiden muutosten suuntaa vasta hahmotellaan. Tutkintoon tähtäävä koulutus on myös erittäin epätarkoituksenmukainen keino tilanteissa, joissa alalle sopivat perusvalmiudet hankkineita tutkinnon suorittaneita on runsaasti työnhakijoina.

Perinteisen täydennyskoulutuksen traditio tuottaa raskaan suunnitteluprosessin vaativia ohjelmia. Uudistuvien alojen osaamisen vahvistamistoimien valikoimaan onkin mielekäästä lisätä tutkintojen osista muodostuva työelämäkoulutus, jonka selkein ero tyypilliseen täydennyskoulutukseen on tutkintolähtöisyys. Tarjottavien sisältöjen varanto on korkeakoulujen keskeisintä osaamista, mutta työelämäkoulutuksessa tutkintojen osat ja niiden yhdistelmät, opetusmuodot ja erikseen mittatilaustyönä tuotetut osuudet sovitetaan tavoiteammattien ja -tehtävien mukaan.

Edellä kuvatusta työelämäkoulutuksesta on olemassa vasta alustavia aihioita, mutta opetuksen ydinsisältöjen varannot antavat mahdollisuuden nopeaankin etenemiseen.

Tutkinnon osia on mahdollista yhdistää ja räätälöidä eri aloilta ja myös eri korkeakouluista. Jotta uuden täydennyskoulutusmuodon kehittäminen jäsentyy hallitusti ja tuottaa kestäväällä tavalla sovellettavia valtakunnallisia ratkaisuja, se on perusteltua kiinnittää erityisesti yhteistyöhön EAKR:n TL 2:n kanssa.

Tutkinnon jo suorittaneet tarvitsevat myös uutta, tutkintojen sisällöt ylittävää erikoistunutta asiantuntijuutta, jonka kehittämiseksi tarvitaan koulutuksen ja työelämän yhteisiä verkostoja ja toimintamalleja.

**Koulutus- ja osaamistarpeiden ennakointi.** Työelämän muutostilanteisiin on kyettävä vastaamaan nykyistä kohdennettummilla koulutustoimilla. Työmarkkinoilla on meneillään rakennemuutos, jossa ammatit, toimialat ja työn sisältö muuttuvat nopeasti. Työelämässä toimivista aikuisista suurella osalla ei ole sellaisia ammatillisia ja muita valmiuksia, jotka loisivat edellytyksiä saumattomaan ammatin vaihtoon tai työtehtävien mukauttamiseen yrityksen toimintastrategian edellyttämällä tavalla.

Koulutustarpeen ennakoinnin menetelmät ovat kehittyneitä työmarkkinoille tulevan uuden työvoiman osalta, mutta työelämässä jo toimivien ja muiden aikuisten osalta Suomessa ei ole olemassa kansallista ennakoinnin mallia. Aikuiskoulutuksen ennakoinnin kehittäminen on aikaisempaakin tärkeämpää aikuiskoulutukseen osoitettavien julkisten resurssien vähentyessä. On oltava välineet, joilla aikuiskoulutusta voidaan kohdentaa nykyistä paremmin työelämän ja yksilöiden tarpeiden mukaisesti.

## **Toimenpidekokonaisuus 6: Luovaa osaamista**

Luova osaaminen on läsnä koko yhteiskunnassa. Luovia ratkaisuja syntyy kasvu- ja rakennemuutosaloilla luovien ihmisten ja yritysten toiminnasta erilaisten yksilöiden, yritysten ja organisaatioiden välisessä vuorovaikutuksessa, yhteistyömuodoissa ja toimialarajapinnoilta. Taide, kulttuuri ja kulttuuriperintö sekä laajat tietovarannot muodostavat osaltaan luovuuden perustaa, jonka ytimessä olevia kulttuurialan yrityksiä oli Suomessa vuonna 2011 lähes 20 000. Henkilöstön osuus (9,2 %) on lähellä rakentamisen (9,8 %) osuutta ja on selvästi suurempi kuin minkään yksittäisen teollisuuden haaran. Aineettomien oikeuksien eri muodot ovat laajasti käytössä yritystoiminnassa kasvu- ja rakennemuutosaloilla. Niiden hyödyntämisestä saadut tulot ulkomailta ovat kasvussa. Rojaltien ja lisenssimaksujen ylijäämä on kasvanut vuodesta 2008 lähtien noin 0,5 miljardin euron vuositahtia ja oli vuonna 2011 noin 1,4 miljardia euroa.

Globaalit megatrendit, kuten digitalisoituminen, elämyksellisyys, vastuullisuus ja kestävä kehitys tarjoavat mahdollisuuksia luovan osaamisen hyödyntämiselle ja aineettomien oikeuksien eri muodoille kasvu- ja rakennemuutosalojen näkökulmasta. Luovaa osaamista sekä taiteen, kulttuurin ja liikunnan keinoja voidaan käyttää vahvemmin työelämän kehittämisessä ja innovaatiotoiminnassa. Tieto- ja viestintäteknologiaa ja digitaalisia sisältöjä hyödyntävillä palveluilla ja toimintamalleilla voidaan tukea innovaatiotoimintaa, elinikäistä oppimista ja työssä jaksamista. Luovien alojen yritykset ja toimijat ovat enimmäkseen pieniä. Niiden kyky luoda ja kasvattaa verkostoja tuotteiden ja palveluiden kehittämiseksi tai asiakkaiden hankkimiseksi on heikko. Jotta uudet mahdollisuudet voidaan hyödyntää nopeasti muuttuvassa sekä kotimaisessa että kansainvälisessä toimintaympäristössä, edellyttää se toimijoiden osaamisen ja ammattitaidon vahvistamista sekä koulutustarjonnan osuvuuden parantamista yhteistyössä muiden kasvu- ja rakennemuutosalojen kanssa ja tarpeista lähtien.

## 4. Osaaminen-teeman toimenpidekokonaisuuksien sisältö

### 4.1. Toimenpidekokonaisuus 1: Osuvaa osaamista

#### **Toiminnan tavoite ja haluttu muutos**

Koulutukseen osallistuminen lisääntyy, opiskeluajat lyhenevät ja työurat pitenevät koulutuksen ja työelämän sisäisiä ja välisiä siirtoja sujuvoittamalla ja aliedustettujen ryhmien osaamista ja perustaitoja kehittämällä.

#### **Konkreettiset toimenpiteet**

- **Sujuvat siirtymät.** Luodaan ja pilotoidaan valtakunnallisia, koulutuksen järjestäjien yhteistyöhön perustuvia siirtymävaiheiden palveluita ja toimintamalleja tukemaan erityisesti niitä, jotka ovat keskeyttäneet opintonsa, jotka vaihtavat oppilaitosta tai joilla on jo aiempi tutkinto. Keskeiset toimintamallit ovat

- opintonsa keskeyttäneiden välittömän eteenpäin poluttamisen yhtenäiset toimintatavat
- koulutuksen henkilökohtaistamisen mallit
- aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen toimintamallien uudistaminen osana joustavia ja yksilöllisiä opinto- ja tutkintopolkuja
- työllistymistä ja jatko-opintoihin sijoittumista tukevien toimintamallien ja palvelujen juurruttaminen osaksi oppilaitosten toimintaa.

Valtakunnallisen kehittämistyön pohjaksi kootaan olemassa olevat toimintatavat ja -mallit sekä kehitetään niitä edelleen mm. vertaisarvioinnin ja -kehittämisen avulla. Lisäksi pilotoidaan uusia toimintatapoja sekä valtakunnallisesti että alueilla. Valtakunnallisen ja alueellisen toiminnan yhteistuloksena luodaan valtakunnalliset toimintamallit ja rakenteet siirtymien sujuvoittamiseksi.

- **Korkeakoulusta työelämään.** Toteutetaan valtakunnallinen kokonaisuus vahvistamaan korkeakoulujen valmiuksia edistää opiskelijoidensa työllistymistä. Tarkoituksena on, että opiskelijat saavat tasavertaisesti hyvät lähtökohdat työmarkkinoille jo opiskelunsa aikana. Erityishuomio kohdistetaan aloille, jotka eivät suoraan valmista tiettyyn ammattiin. Kokonaisuus koostuu kolmesta pääalueesta:

- valtakunnallinen tuki ja taustoitus työllistymistä edistävien toimintatapojen syntymiselle ja vakiintumiselle korkeakoulujen opintoprosesseissa ja opiskelijapalveluissa. Toiminnan olennainen osa on kehittämistyöhön tarvittavan kansallisen tietopohjan tuottaminen.
- puitteiden luominen opiskeluun sisältyvän työharjoittelun ja siihen liittyvien tukitoimien valtakunnalliselle uudistamiselle. Työn eräänä osatekijänä on opiskelunaikaisen työssäkäynnin opinnollistaminen.
- korkeakouluopiskelijoiden valmentaminen mm. sosiaalisen median kautta avautuvien uusien työllistymis- ja rekrytointikanavien käyttöön.

- **Taito-ohjelma.** Toteutetaan valtakunnallinen ohjelma, jossa kehitetään ja juurrutetaan työhön ja työtaitoihin kytkeytyviä toimintamalleja heikot perustaidot omaavien aikuisten taitojen parantamiseksi.

- kohderyhmänä sellaiset väestöryhmät, joiden perustaitojen hallinta on niin heikkotasoisista, että heillä on vaikeuksia toimia täysipainoisesti työssä ja arjessa

- tuensajia esimerkiksi kolmannen sektorin järjestöt, koulutuksen järjestäjät, kirjastot sekä työmarkkinajärjestöt, jotka yhteistyönä etsivät parhaita ratkaisuja viiteryhmänsä taitojen kehittämiseen ja toteuttavat tai ostavat heille koulutusta.
- **Osuva ohjaus.** Vahvistetaan ensisijaisesti Ohjaamon ja Opintopolku.fi:n palvelukykyä kehittämällä monialaista tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluosaamista sekä toimintatapoja. Tarkoituksena on sekä kehittää koulutukset että kouluttaa kohderyhmiä. Koulutuksen keskeisiä kohderyhmiä ovat Ohjaamoissa työskentelevät ja Opintopolku.fi-palvelua hyödyntävät opinto-ohjaajat, uraneuvojat ja muut ohjaus- ja koulutuspalveluiden asiantuntijat. Koulutus räätälöidään kohderyhmän mukaan.

#### **Erityistavoite 9.1** Siirtymävaiheita ja koulutuksellista tasa-arvoa tukevien palveluiden parantaminen

**Asetettujen indikaattoreiden saavuttaminen:** Opiskelijat ovat toimenpiteiden välillinen kohderyhmä. Varsinaisena kohderyhmänä on koulutusorganisaatioiden henkilöstö, muun muassa opinto-ohjaajat, opettajat, työpaikkaohjaajat ja muut ohjauspalveluiden asiantuntijat sekä muiden elinikäistä oppimista edistävien organisaatioiden asiantuntijat. Tästä syystä toimenpiteillä on vaikutusta ensisijaisesti investointiprioriteetin 9 tuotosindikaattoriin 2. Tuloksena syntyy valtakunnallisia malleja, rakenteita ja palveluja. Korkeakouluista työelämään siirtyminen nopeutuu ja työmarkkinoille sijoittumisen osuvuus paranee valtakunnallisen ja alueellisen toiminnan yhteistuloksena.

**Kansainvälinen ulottuvuus:** Toiminnassa voidaan hyödyntää kansainvälistä yhteistyötä. Kansainvälisellä yhteistyöllä pyritään saamaan lisäarvoa erityisesti joustavien koulutusta ja työtä yhdistävien opintopolkujen toteuttamiseen sekä moniammatillisen ohjauksen toteuttamiseen. Korkeakoulujen osalta valtakunnallinen toiminta luo puitteet vastavuoroiselle yhteistoiminnalle erityisesti maiden kanssa, joiden korkeakoululaitos on suomalaisen kaltainen; etenkin Pohjoismaat, mutta myös eräät Pohjois-Euroopan maat, kuten Hollanti. Aikuisten perustaitojen osalta toimintamallien ja kokemusten vaihtoa muiden OECD-maiden kanssa joiden PIAAC tulokset ovat antaneet aihetta näille kehittämistoimille.

**Sosiaaliset innovaatiot:** Sosiaalisia innovaatioita kehitetään ammatillisessa koulutuksessa erityisesti keskeyttämisvaarassa olevien ja koulutuksen ulkopuolelle jääneiden nuorten saavuttamiseksi, ohjaamiseksi ja motivoimiseksi sekä yksilöllisten ja joustavien opintopolkujen ja koulutusratkaisujen löytämiseksi. Korkeakoulujen osalta valjastetaan sosiaalisen median tarjoamat mahdollisuudet edistämään työllistymistä. Tämä luo pohjaa mm. julkisen työnvälityksen ja rekrytointitoiminnan uudistamistyölle. Koulutuksessa aliedustettujen ryhmille räätälöidyt koulutusratkaisut ovat sosiaalinen innovaatio.

**Toimenpidekokonaisuuden suunniteltu rahoitus ja kesto: 45,933 M€7 v.**

## 4.2. Toimenpidekokonaisuus 2: Kotona Suomessa (poikkihallinnollinen)

### **Toiminnan tavoite ja haluttu muutos**

Maahanmuuttajien aikaisemmin hankittu osaaminen hyödynnetään täysimääräisesti. Maahanmuuttaja naisten ja miesten edellytykset hakeutua toisen asteen koulutukseen ja muuhun koulutukseen paranevat. Yhteiskuntaan integroituminen helpottuu ja työllistyminen paranee.

### **Konkreettiset toimenpiteet**

- Tuotetaan korkeakoulutettujen maahanmuuttajien aikaisemmin hankkiman osaamisen tunnustamisen ja tunnistamisen valtakunnalliset periaatteet. Toiminnassa huomioidaan erityisesti tutkinnon ja ammattipätevyyden tunnustamisen edellytyksinä olevien lisäopintojen järjestäminen (ml. kieliopinnot).
- Käynnistetään valtakunnallinen kokonaisuus, jonka tavoitteena on pilottihankkeiden kautta vakiinnuttaa pysyvät rakenteet oppivelvollisuusiän ylittäneiden maahanmuuttajien peruskoulun suorittamiseen.

**Erityistavoite 9.1** Siirtymävaiheita ja koulutuksellista tasa-arvoa tukevien palveluiden parantaminen

**Asetettujen indikaattoreiden saavuttaminen:** Opiskelijat ovat toimenpiteiden sekä välillinen että varsinainen kohderyhmä. Varsinaisena kohderyhmänä ovat myös koulutusorganisaatioiden henkilöstö, muun muassa opettajat ja opinto-ohjaajat. Toiminnan tuloksena syntyy vakiintuneet rakenteet oppivelvollisuusiän ylittäneiden maahanmuuttajien peruskoulun suorittamiseen. Lisäksi syntyy uudenlaista korkeakoulutettujen maahanmuuttajien tutkinnon ammattipätevyyden tunnustamisen edellytyksinä olevien lisäopintojen tarjontaa. Tuloksena syntyy valtakunnallisia malleja, rakenteita ja palveluja.

**Kansainvälinen ulottuvuus:** Toiminnassa voidaan hyödyntää kansainvälistä yhteistyötä. Kansainvälinen yhteistyö, etenkin Pohjoismaiden kanssa voi tuoda lisäarvoa, muun muassa ja erilaisten koulutusmallien luomiseen, rakenteiden kehittämiseen ja opetushenkilöstön osaamisen vahvistamiseen.

**Sosiaaliset innovaatiot:** Oppivelvollisuusiän ylittäneiden maahanmuuttajien perusopetus on itsessään sosiaalinen innovaatio. Toiminnan kautta kehitetään koulutusjärjestelmää uuden kohderyhmän tarpeista. Ammattipätevyyden tunnustamisen edellytyksinä olevien lisäopintojen kehittämisellä parannetaan korkeakoulutettujen maahanmuuttajien työllistymistä.

**Kehittämisohjelman rahoitus ja kesto: 4,165 M€, 5-7 vuotta.**

## 4.3. Toimenpidekokonaisuus 3: Osallistamalla osaamista

### **Toiminnan tavoite ja haluttu muutos**

Kansalaisten osaamisresursseja hyödynnetään aiempaa paremmin ja tasa-arvoisemmin. Muita vähäisemmän koulutus- ja kulttuuripääoman omaavat kansalaiset voimaantuvat ja hakeutuvat aktiivisesti koulutukseen ja heidän työelämävalmiudet parantuvat. Taide-, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalveluiden saatavuus paranee, ja aiemmin niiden ulkopuolelle

jääneistä yhä useampi hyödyntää niitä. Taide-, kulttuuri- ja liikuntalähtöiset toimintamenetelmät tukevat syrjäytymisuhan alaisia koulutuksen ja työelämän siirtymävaiheissa ja ne juurtuvat työelämän käyttöön. Vähän liikkuvien ryhmien liikkumismahdollisuudet paranevat. Kulttuuri -, liikunta- ja nuorisopalvelujen ja harrastustoiminnan tarjoajien osaaminen lisääntyy ja osaamisverkostot vahvistuvat. Palveluiden käyttäjät osallistuvat palveluiden kehittämiseen. Syntyy uusia palvelujen ja harrastustoiminnan järjestämisen ja tuottamisen tapoja ja uusia palvelutuotteita. Kansalaisten (tietoyhteiskunta)osallisuus ja hyvinvointi vahvistuvat ja asuinalueiden eriytymisestä johtuvien tekijöiden merkitys koulutukseen ja työelämään hakeutumisessa vähenee.

### **Konkreettiset toimenpiteet**

- Vahvistetaan osaamista, osaamisverkostoja ja -rakenteita koulutuksen ja työelämän siirtymävaiheita tukevissa kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotoimen palveluissa, tuotetaan uudenlaisia palvelutoimintamuotoja ja -menetelmiä, aktivoidaan käyttäjiä ja kehitetään toimenpidekokonaisuuteen liittyvää seurantaa ja arviointia.
- Ehkäistään asuinalueiden ja ryhmien eriytymisestä johtuvien erojen vaikutusta koulutuksen ja työelämän siirtymävaiheissa edistämällä osallisuutta ja hyvinvointia arjen toimintaympäristöissä, kehitetään kulttuuri-, kirjasto-, liikunta- ja nuorisotyön osallistavia toimintamuotoja ja tilojen käyttöä, lisätään nuorten vaikutusmahdollisuuksia ja verkostoidaan eri toimijoita ja niiden osaamisresursseja (koulu, järjestöt, digitaaliset ja kaupalliset ympäristöt ja palvelut).
- Mallinnetaan, pilotoidaan ja verkotetaan osaamisen hyödyntämistä tukevia ja työelämää kehittäviä taide-, kulttuuri- ja liikuntalähtöisiä menetelmiä, vähennetään liikkumattomuutta ja istumista koulutuksen ja työelämän eri vaiheissa mm. vahvistamalla liikuntaneuvontaa ja -osaamista .

**Erityistavoite 9.1** Siirtymävaiheita ja koulutuksellista tasa-arvoa tukevien palveluiden parantaminen.

**Asetettujen indikaattoreiden saavuttaminen:** Toiminta kohdistuu kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotoimen toimijoihin. Toiminnan tuloksena syntyy valtakunnallisia malleja, rakenteita ja palveluja näillä toimialoilla niin, että luovuus- ja osaamisresurssit tulevat hyödynnetyiksi sekä yksilö- että yhteiskuntatasolla. Vaikutukset näkyvät välillisesti investointiprioriteetin yhteisissä indikaattoreissa, jotka liittyvät koulutukseen ja työelämään osallistumiseen.

**Kansainvälinen ulottuvuus:** Toiminnassa voidaan hyödyntää kansainvälistä yhteistyötä mm. ko. toimialojen palvelutarjonnan kehittämisen ideoinnissa sekä taide-, kulttuuri- ja liikuntalähtöisten menetelmien hyödyntämisessä. Toteutettavissa hankkeissa voidaan kokeilla ja testata kansainvälisesti toimivia toimintamalleja Suomessa.

**Sosiaaliset innovaatiot:** Toiminta itsessään on sosiaalisia innovaatioita edistävää painottaen erityisesti niiden kulttuurista ulottuvuutta. Erityisesti sosiaalisia innovaatioita tuotetaan arjen toimintaympäristöjen kehittämisessä, asuinalueiden eriytymisen ehkäisyssä sekä nuorten vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuuksien kehittämisessä.

**Kehittämishjelman rahoitus ja kesto: 11,234 M€ 7 vuotta.**

## 4.4. Toimenpidekokonaisuus 4: ESR-nuorisotakuu (poikkihallinnollinen)

### Toiminnan tavoite ja haluttu muutos

Koulutuksen työelämäyhteydet vahvistuvat ja paikallisten viranomaisten monialainen verkostoyhteistyötä toimii aiempaa paremmin. Nuorilla ja perusopetuksen sekä toisen asteen opintojen ohjaajilla on ajantasaiset ja oikeat tiedot työelämästä ja työssäoppimiseen painottuvista koulutuksen järjestämismuodoista koulutus- ja uravalintojen pohjaksi. Lisäksi alueilla on toimivat yhteistyöverkostot koulutuksen järjestäjien, opiskelijoiden, opettajien, työnantajien, viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa. Koulutus on laadukasta ja vastaa aiempaa paremmin sekä työelämän että yksilön tarpeita. Opiskelu-aika lyhenee ja työurat pitenevät alkupäästä.

### Konkreettiset toimenpiteet

Tuetaan työelämälähtöisten koulutusmallien kehittymistä kaikilla koulutusasteilla. Keskeisiä toimintamuotoja ovat

- **Lukioiden työelämäyhteistyö.** Luodaan ja pilotoidaan lukioon soveltuvia lukion ja työelämän yhteistyön toimintamalleja sekä määritellään valtakunnalliset periaatteet lukioiden työelämäyhteistyölle. Yhteistyössä voivat olla mukana myös alueen ammatilliset oppilaitokset ja korkeakoulut, jolloin lukion opiskelija voi halutessaan suorittaa ammatillisten tutkinnon osan tai korkeakouluopintojen osan työelämäyhteistyön kautta. Valtakunnallisen kehittämisen pohjaksi kootaan olemassa olevat lukioiden työelämäyhteistyön mallit ja arvioidaan niiden valtakunnallinen hyödynnettävyys. Lisäksi luodaan uusia toimintamalleja yhteistyössä koulutuksen järjestäjien, työelämän ja alueellisten hankkeiden kanssa niiltä osin, kun valtakunnallisesti sovellettavia malleja ei vielä ole, sekä pilotoidaan uusia toimintamalleja sekä valtakunnallisesti että alueellisesti. Valtakunnallisesti arvioidaan toimintamallien toimivuus valtakunnallisten ja alueellisten pilottihankkeiden kokemusten perusteella ja määritellään valtakunnalliset periaatteet lukioiden työelämäyhteistyölle. Työelämäyhteistyöstä saatuja kokemuksia ja malleja hyödynnetään lukion opetussuunnitelman perusteiden valmistelussa.
- **Nuorten oppisopimuskoulutuksen toteutusedellytysten vahvistaminen.** Vahvistetaan nuorten oppisopimuksen toteutusedellytyksiä yritysten ja oppilaitosten yhteistoiminnalla ja toimijoiden valmentamisella ja tiedotuksella.

**Erityistavoite 9.1** Siirtymävaiheita ja koulutuksellista tasa-arvoa tukevien palveluiden parantaminen

**Asetettujen indikaattoreiden saavuttaminen:** Opiskelijat ovat toimenpiteiden välillinen kohderyhmä. Varsinaisena kohderyhmänä on koulutusorganisaatioiden henkilöstö, muun muassa opinto-ohjaajat, opettajat, työpaikkaohjaajat ja muut ohjauspalveluiden asiantuntijat. Tästä syystä toimenpiteillä on vaikutusta ensisijaisesti investointiprioriteetin 9 tuotosindikaattoriin 2. Tuloksena syntyy valtakunnallisia malleja, rakenteita ja palveluja.

**Kansainvälinen ulottuvuus:** Kansainvälisellä yhteistyöllä saadaan lisäarvoa erityisesti nuorisotakuun toteuttamisen edellyttämän osaamisen kehittämisessä.

**Sosiaaliset innovaatiot:** Sosiaalisia innovaatioita kehitetään erityisesti lukioiden ja alueen työelämän väliseen yhteistyöhön niin, että yhteistyössä voivat olla mukana myös alueen ammatilliset oppilaitokset ja korkeakoulut ja että yhteistyö mahdollistaa lukiolaisille myös ammatillisten tutkinnon osan tai korkeakouluopintojen osan suorittamisen yhteistyön kautta. Lisäksi sosiaalisia innovaatioita pyritään kehittämään erityisesti koulutuksen ulkopuolelle olevien nuorten saavuttamiseksi ja motivoimiseksi sekä koulutusratkaisujen löytämiseksi.

**Kehittämisohjelman kesto ja rahoitus: 8,242 M€ 7 v.**

#### 4.5. Toimenpidekokonaisuus 5: Uusilla kasvualoilla ja rakennemuutoksissa tarvittavan osaamisen vahvistaminen

##### **Toiminnan tavoite ja haluttu muutos**

Kasvu- ja rakennemuutosalojen tarpeisiin syntyy uusi verkostomaisesti toimivia korkeakoulutuksen muoto, jolla voidaan joustavasti räätälöidä korkeakoulujen ydinosaamiseen pohjautuvia koulutustuotteita uusiutuville aloille. Ennakointitiedon hyödyntäminen paranee.

##### **Konkreettiset toimenpiteet**

- **Valtakunnallisten koulutusmallien kehittäminen.** Kehitetään uusia valtakunnallisesti sovellettavia täydennyskoulutusratkaisuja kasvu- ja rakennemuutosalojen tarpeisiin. Uuden koulutuksen kehittämisetehot ovat: pureutuminen suoraan kehitettävän muutosalan kysymyksiin ja välitön yhteys korkeakoulujen ydinosaamiseen. Tutkintojen osista muodostuva työelämäkoulutus on selkeä lähtökohta uudelle koulutusmuodolle. Kehittämistyö kiinnittyy erityisesti EAKR:n TL 2:n toteuttamiseen.
- **Koulutus- ja osaamistarpeiden ennakointi.** Kehitetään koulutus- ja osaamistarpeiden valtakunnallisia aikuiskoulutuksen ennakoinnin menetelmiä ja aikuiskoulutuksen ennakoititiedon hyödyntämistä koulustarjonnan osuvuuden parantamiseksi.

**Erityistavoite:** 9.2 Kasvu- ja rakennemuutosalojen koulutuksen tarjonnan ja laadun parantaminen.

##### **Asetettujen indikaattoreiden saavuttaminen: täydentyy**

**Kansainvälinen ulottuvuus:** Kohdealojen muutos on kansainvälistä, yhteistoiminta muissa maissa tehtävän kehittämistyön kanssa on välttämätöntä.

**Sosiaaliset innovaatiot:** Hankekokonaisuudessa luodaan kokonaan uusi koulutusmalli, jota voidaan soveltaa myös muissa laajoissa yhteiskunnallisissa muutostilanteissa ja toimintasektoreiden kehitysvaiheissa.

**Kehittämisohjelman kesto ja rahoitus: 9,060 M€ 3-7 vuotta.**

#### 4.6. Toimenpidekokonaisuus 6: Luovaa osaamista

##### **Toiminnan tavoite ja haluttu muutos**



Luovan osaamisen käyttäminen integroituu eri kasvu- ja rakennemuutosaloille, oppilaitoksiin ja julkiselle sektorille, jolloin luovien alojen työvoiman mahdollisuudet ansaita omalla työllä parantuvat. Luovien alojen ammattilaisten ja alan opettajien osaaminen vastaa työelämän ja kansainvälistymisen tarpeita, mikä parantaa koulutuksen laatua ja osuvuutta. Saadaan aikaan uutta liiketoimintaa taiteen, tieteen, teknologian ja erilaisen aineettoman tuotannon rajapinnoilta luovien alojen toimijoiden kesken ja yhteistyössä muiden kasvu- ja rakennemuutostoimialojen kanssa. Luovaa osaamista sovelletaan uusin tavoin eri alojen johtamisessa ja innovaatiotoiminnassa. Luovan talouden ja osaamisen neuvonta- ja tukijärjestelmät toimivat, jolloin alan osaaminen ja ammattitaito vahvistuvat.

### **Konkreettiset toimenpiteet**

- **Monialaiset osaamisohjelmat.** Tuetaan uutta luovan talouden kehittymistä kasvu- ja rakennemuutosalojen monialaisella neuvonnalla, mentoroinnilla, koulutuksella ja osaamisohjelmilla, joissa yhdistetään luovien alojen yrittäjyyden, kulttuuri- ja liikuntamatkailun sekä muiden alojen osaamista tavoitteena osaamisen ja ammattitaidon vahvistuminen kansainväliselle tasolle.
- **Koulutustarjonnan osuvuuden parantaminen uusien tuotteiden ja palveluiden kehittämiseksi.** Parannetaan luovaan osaamiseen liittyvän koulutustarjonnan osuvuutta ja monialaista osaamista ideoiden kaupallistamiseksi, uusien tuotteiden ja palveluiden kehittämiseksi, ”brändäämiseksi”, uusien jakelukanavien ja arvoketjujen hyödyntämiseksi kasvu- ja rakennemuutosaloilla ja niiden osaamis- ja innovaatioverkostoissa.
- **Ammattilaisten ja opettajien osaaminen.** Kehitetään luovien alojen ammattilaisten ja opettajien osaamista koulutustarjonnan osuvuuden parantamiseksi.
- **Luova osaamisen työelämässä.** Vahvistetaan kasvu- ja rakennemuutosaloilla työvoiman innovoinnin, luovuuden, yrittäjyyden ja työkyvyn edistämistä. Tuetaan ja edistetään johtamista sekä työntekijöiden innovointi- ja työkykyä luovan osaamisen, taiteen, kulttuurin ja liikunnan menetelmin ja keinoin.
- **Tiedontuotanto ja viestintä.** Tuetaan uutta luovan talouden ja aineettoman arvonluonnin valtakunnallista toimintaa (hyvien käytäntöjen kokoaminen, levittäminen ja juurruttaminen), tiedontuotantoa ja viestintää

**Erityistavoite 9.2** Kasvu- ja rakennemuutosalojen koulutuksen tarjonnan ja laadun parantaminen.

**Asetettujen indikaattoreiden saavuttaminen:** Luovien, kulttuuri- ja liikunta-alojen työssä oleva työvoima, työttömät työnhakijat, yrittäjiksi aikovat, yritysten ja muiden organisaatioiden henkilöstö ja johto, koulutus- ja muiden organisaatioiden henkilöstö sekä kolmas sektori. Luovan talouden näkökulmasta toiminta kohdistuu myös muilla kasvu- ja rakennemuutosaloihin toimiviin yksilöihin ja organisaatioihin, kun toiminta tapahtuu yhteistyössä luovien, kulttuuri- ja liikunta-alojen kanssa. Opiskelijat ovat toimenpiteiden välillinen kohderyhmä. Toiminta kohdistuu erityisesti indikaattoreihin: osallistujat työelämässä jättäessään toimenpiteen ja parantanut aikuiskoulutuksen osuvuus ja laatu.

**Kansainvälinen ulottuvuus:** Hankkeilla lisätään luovan talouden ja luovien alojen, kulttuuri- ja liikunta-alan toimijoiden kansainvälistymisvalmiuksia. EU:n toimesta on viime vuosina koottu luovan talouden ja luovien alojen hyviä käytäntöjä, joista parhaiden soveltuvuutta Suomeen voidaan pilotoida valtakunnallisissa hankkeissa.

**Sosiaaliset innovaatiot:** Sosiaalisia innovaatioita kehitetään mm. luovien alojen, kulttuuri- ja liikunta-alan toimijoiden uusien toimintamallien ja työllisyyden parantamiseksi. Hankkeiden kautta on tavoitteena saada aikaan uusia luovan talouden monialaisia tuotteita, palveluita, toimintamalleja ja työelämän kehittämisen tapoja, jotka ovat sosiaalisia innovaatioita.

**Kehittämishojelman rahoitus ja kesto: 11,234 M€, 7 vuotta.**

## 5. Valtakunnallinen ohjaus ja toimeenpano

Valtakunnallisessa toiminnassa on kysymys strategisesta kehittämisestä, jonka tavoitteena on saada aikaan pysyviä muutoksia valtakunnan tasolla. Valtakunnallinen toiminta kohdistuu kehittämiskohteisiin, jotka edellyttävät laajaa, poikkihallinnollista ja kansallisesti mittaviin verkostoihin pohjaavaa otetta. Tällaisesta toimintatavasta on hyviä tuloksia ohjelmakaudelta 2007 - 2013. Parhaimmillaan syntyy koko tietyn sektorin tai toimintamuodon kattavia yhteistuotantoja. Niissä kysymys ei enää ole eri hankkeiden välisestä yhteistyöstä vaan niiden toimintaverkostoista, jotka ovat välttämättömiä tarvittavan muutoksen synnyttämiseen ja tulosten vakiinnuttamiseen valtakunnan tasolla. Tärkeä osa valtakunnallista toimintaa on kansainvälinen yhteistyö.

ESR-ohjelman toimeenpanossa valtakunnallisuus suhteessa rakennerahasto-ohjelman alueelliseen toimintaan näkyy erityisesti valtioneuvoston ja toimivaltaisen ministeriön vahvassa ohjauksessa, koordinaatiossa ja seurannassa, johon muut ministeriöt ja kumppanit osallistuvat. Suomen liittyessä Euroopan unionin jäseneksi hyväksyttiin periaate, jonka mukaan ESR -varoin toteutettu toiminta tapahtuu osana viranomaisen normaalia työtä ja kansallisen lainsäädännön puitteissa niin pitkälti kuin mahdollista. Periaate on edelleen voimassa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonaloilla ESR:n valtakunnallinen toiminta hallinnoidaan ja toimeenpannaan alueilla siten, että jokin (tai jotkut) rakennerahastohallintoihin erikoistunut ELY-keskus (tai ELY-keskukset) toimii (toimivat) Osaaminen-teeman (tai jonkin teemaan sisältyvän kehittämishojelman) rahoittajana ja koordinoijana (ks. luku 8 Osaaminen-teeman toimenpidekokonaisuuksien tukijärjestelmä). Samalla varmistetaan kiinteä ja toimiva ohjaus- ja koordinaatiosuhde asianomaisen substanssiministeriön kanssa mm. hyödyntäen tulosohjausta sekä ohjausryhmätyöskentelyä.

Tulosohjausmenettelyssä varmistetaan valtakunnallisen ESR-toiminnan sekä pelkästään kansallisin varoin rahoitetun ja alueellisen rakennerahastotoiminnan yhteensovitus. Osaaminen-teeman alueellisesti tapahtuvan hallinnonin ja toimeenpanon ohjaus ja seuranta sekä vaikuttavuusarviointi kuuluvat asianomaiselle ministeriölle kansallisesti määritellyn valtioneuvoston ja ministeriöiden sisäiseen työnjakoon perustuvan toimivallan pohjalta. Tällä tavoin valtakunnallisen ESR-toiminnan tavoitteet sekä kansalliset ja ESR-resurssit valtakunnallisella ja alueellisella tasoilla sovitetaan yhteen toisiaan täydentävällä

tavalla tuottavasti, tehokkaasti ja vaikuttavasti. Yhteensovittaminen koskee myös EAKR-toimintaa, erityisesti sen valtakunnallista/ylialueellista toimintaa, ja mahdollisuuksien mukaan muita, erityisesti kumppanuussopimukseen sisältyviä välineitä niiden muodostaessa strategisen kokonaisuuden.

Osaaminen-teeman strategista ohjausta ja seuranta varten opetus- ja kulttuuriministeriö asettaa toimenpidekokonaisuuksille ohjausryhmät ja toimii ohjausryhmän (ohjausryhmien) puheenjohtajana. Ohjausryhmä voi olla myös useammalle toimenpidekokonaisuudelle yhteinen. Ohjausryhmän tehtävät voidaan osoittaa myös jollekin olemassa olevalle ryhmälle. Ohjausryhmään nimetään edustaja kaikista opetus- ja kulttuuriministeriön ja muiden ministeriöiden keskeisesti toimenpidekokonaisuuteen liittyvistä yksiköistä mahdollisimman kattavan sisällöllisen ohjauksen varmistamiseksi. Lisäksi ohjausryhmään voidaan kutsua alueiden sekä järjestöjen edustajia. Ohjausryhmä valvoo, että Osaaminen-teeman toimenpidekokonaisuuksien rahoitus suuntautuu kansallisen kehittämisen kannalta keskeisiin toimiin ja toteuttaa valtakunnallista suunnitelmaa. Ohjausryhmä arvioi rahoitetun hankekokonaisuuden tuloksia suhteessa koko Osaaminen-teeman ja sen toimenpidekokonaisuuksien tavoitteisiin ja kansalliseen strategiaan. Ohjausryhmä seuraa myös sitä, että rakennerahasto-ohjelman valtakunnalliset ja alueelliset toimet täydentävät ja tukevat toisiaan.

Ohjausryhmä määrittää tarvittaessa ohjelma-asiakirjan ja seurantakomitean linjausten pohjalta toimenpidekokonaisuuden seurantakomitean päättämiä erityisiä valintaperusteita täydentävät erityiset valintaperusteet ja tarvittaessa myös hakukohtaiset painopisteet. Hankehakemusten tukikelpoisuustarkastuksen toteuttaa ohjausryhmätyöskentelyyn osallistuva rahoittavan ELY-keskuksen edustaja. Ohjausryhmä käsittelee ELY-keskuksen pisteyttämät hankehakemukset ja antaa lausunnon rahoitettavista hankkeista. Rahoittava ELY-keskus käy jatkoneuvottelut hakijoiden kanssa ja tekee rahoituspäätökset. Lisäksi ohjausryhmä hyväksyy toimenpidekokonaisuuden toiminnan ja vaikuttavuuden kannalta keskeiset suunnitelmat. Ohjausryhmä käsittelee teemaan tulleet hankehakemukset 1 - 2 kertaa vuodessa, samoin hankkeiden etenemistä kuvaavat yhteenvedot.

## 6. Rahoitussuunnitelma

Kehittämishjelmien rahoitus ohjelmakaudella 2014–2020 on **yhteensä 89,868 M€**  
Yksityiskohtaisemmat rahoitustiedot, ks. kehittämishjelmittain.

## 7. Osaaminen-teeman toimenpidekokonaisuuksien yhteydet muihin toimintalinjoihin ja alueelliseen kehittämiseen

Osaaminen-teeman toimenpidekokonaisuudet ovat yhteydessä muihin toimintalinjoihin siten, että sen toimenpiteillä tuetaan seuraavien toimintalinjojen tavoitteiden saavuttamista osaamista kehittämällä: TL 2 Uusimman tiedon ja osaamisen tuottaminen ja hyödyntäminen, TL 3 Työllisyyden ja työvoiman liikkuvuuden parantaminen ja TL 5 Sosiaalisen osallisuuden lisääminen ja köyhyyden torjunta.

Osaaminen-teeman toimenpidekokonaisuudet ovat yhteydessä alueelliseen toimintaan siten, että opetus- ja kulttuuriministeriössä koordinoidaan ja ohjataan alueilla tapahtuvaa

valtakunnallista/ylialueellista kehittämis- ja palvelutoimintaa yhdessä sovittavien painopisteiden mukaisesti. Lisäksi valtakunnallinen koordinaatio voi seurata alueellista ESR-toimintaa esim. kehitettävien palvelujen kokeiluissa ja pilotoinnissa sekä muussa toimeenpanossa. Valtakunnallinen ja alueellinen ESR-rahoitus voivat täydentää toisiaan esim. siten, että alueellisesti osallistutaan valtakunnallisten kehittämistyökalujen rakentamiseen ja pilotoimiseen. Valtakunnallisella ja alueellisella rahoituksella voidaan toteuttaa pilotointia myös paikallistasolla.

## 8. Osaaminen-teeman toimenpidekokonaisuuksien tukijärjestelmä

Osaaminen-teeman toimenpidekokonaisuuksiin kuuluvien hankkeiden työtä tuetaan valtakunnallisesti. Hanketoiminnan tuki sisältää toimeenpanon koordinoinnin, hankkeiden verkottamisen ja verkostojen tuen, tutkimus- ja kehittämistuen sekä hankkeiden hallinnoinnin tuen. Hankkeiden tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta arvioidaan kokonaisuutena. Lisäksi kootaan, mallinnetaan, levitetään ja juurrutetaan hyviä käytäntöjä keskitetysti tulosten pysyvyyden edistämiseksi. Rahoittava ELY-keskus tukee hankkeita erityisesti toimeenpanon koordinoinnin ja hallinnollisen ohjauksen osalta. Opetus- ja kulttuuriministeriö esittää kaikkiin toimenpidekokonaisuuksiin rahoittavaksi ELY-keskukseksi (välittäväksi toimielimeksi) Pohjois-Pohjanmaan ELYä paitsi Luovan osaamisen toimenpidekokonaisuuteen Hämeen ELYä. Lisäksi Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston ruotsinkielinen opetustoimen palveluyksikkö toimii tulossopimuksensa mukaisesti asiantuntijana ja osallistuu informaatio-ohjaukseen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen toimialaan kuuluvissa ruotsinkielistä väestöstä koskevissa koulutukseen, osaamiseen ja kirjastotoimeen liittyvissä asioissa. Toimenpidekokonaisuuksien välittävän toimielimen työhön tarvitaan näihin ELYihin riittävät resurssit. Sisällöllisen ohjauksen osalta rahoittavan ELY-keskuksen työtä tukevat ohjausryhmän ohella opetus- ja kulttuuriministeriön asiantuntijat sekä poikkihallinnollisten toimenpidekokonaisuuksien osalta tarvittaessa myös muiden ministeriöiden asiantuntijat..

Teeman hankkeet toteutetaan alakohtaisina tai yllialueellisina verkostoina, joissa on mukana oppilaitosten ja korkeakoulujen lisäksi yrityksiä, (työelämän) järjestöjä sekä muita oppilaitosten ja korkeakoulujen ulkopuolisia toimijoita. Tavoitteena on, että hankkeet jakavat keskinäistä osaamistaan verkostoitumalla sekä vertaisarvioinnin ja -kehittämisen avulla.

Opetus- ja kulttuuriministeriö nimeää Osaaminen-teeman toimenpidekokonaisuuksille vastaavat virkamiehet sekä mahdolliset muut teeman ja sen toimenpidekokonaisuuden toteuttamista tukevat asiantuntijat, jotka muodostavat teeman toteutumista tukevan tiimin. Ministeriön asiantuntijat osallistuvat teeman strategisen suunnitelman laadintaan ja mahdollisuuksien mukaan myös ohjausryhmätyöskentelyyn.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla ohjelmakaudella 2007 - 2013 koordinaatiotehtäviä ovat hoitaneet valtakunnalliselle kehittämisohjelmille avoimella haulla valitut **koordinaatiohankkeet**. Myös ohjelmakaudella 2014 - 2020 valtakunnallisten toimenpidekokonaisuuksien mahdolliset koordinaatiohankkeet haetaan avoimella haulla ja rahoitetaan ohjelmarahalla rahoittavan ELY-keskuksen toimesta. Koordinaatiohankkeiden tehtävänä on muodostaa verkosto, joka koostuu hankekokonaisuuden kannalta merkittävistä kansallisista toimijoista sekä valtakunnallisista, alueellisista ja kansainvälisistä kehittämishankkeista. Koordinaatiohankkeen tehtäviin voisi kuulua ohjausta, neuvontaa,

koulutusta, verkottamista, tilaisuuksien järjestämistä sekä teemaan liittyvää selvitys- ja tutkimustyötä ja tarvittaessa myös arviointia. Koordinoivat hankkeet hoitavat tehtäviään kiinteässä yhteistyössä toimenpidekokonaisuuksien ohjausryhmien, rahoitusta välittävän toimielimen (ELY-keskus) ja toimenpidekokonaisuuden toimintaa tukevien ministeriön asiantuntijoiden kanssa. Koordinaatiohankkeet olisivat rahoitusta välittävän toimielimen ohjauksessa ja valvonnassa muiden rahoitettavien hankkeiden tavoin.

## 9. Horisontaalisten periaatteiden toteuttaminen

### Sukupuolten tasa-arvo

Osaaminen-teeman valtakunnallisella kehittämis- ja koordinaatiotoiminnalla on tarkoitus taata miehille ja naisille yhdenvertainen pääsy tasalaatuisiin palveluihin ja yhdenvertainen kohtelu koko maassa. Eri sukupuolilla tulee olla yhtäläiset mahdollisuudet osallistua palveluihin, jotka edistävät heidän osaamistaan, osallisuuttaan ja työllistymistään. Erityistä huomiota kiinnitetään siihen, että miehet ja naiset (ottaen huomioon myös muut taustamuuttajat) ovat eri tavoin heterogeenisiä ryhmiä ja palvelujärjestelmien/palvelujen on vastattava erilaisiin yksilöllisiin palvelutarpeisiin. Erityisesti nuorille suunnatuissa toimissa sekä tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen kehittämisessä huomioidaan sukupuolen tuomat erot tarpeissa ja ongelmissa merkittävänä kehittämisen lähtökohtana.

Valtakunnallisen ESR-toiminnan yhtenä keskeisenä tavoitteena on koulutusurien sukupuolen mukaisen horisontaalisen ja vertikaalisen eriytymisen lieventäminen. Toteutettaviin toimiin voi sisältyä esim. sukupuolen mukaisen koulutus- ja ammattialojen segregaaation purkamiseen pyrkiviä tai muita positiivisia erityistoimia, jotka tukevat sukupuolelle ei-tyypillisiä koulutus- ja uravalintoja (esim. miesten rohkaisu nykyistä suurempaan ammatilliseen ja alueelliseen liikkuvuuteen kuten töihin tai koulutukseen hyvinvointi- ym. palvelusektorille). Jatkuva muutos ja kestävä kehitys vaatimukset tuovat mukanaan uusia osaamis- ja työmahdollisuuksia, jotka voivat koskea mm. hyvinvoinnin ja elinolojen parantamiseen liittyviä tehtäviä sukupuolesta riippumatta samoin kuin ympäristöllisesti ja kulttuurisesti kestävää työtä ja yrittäjyyttä.

Palvelujen tuottajia ja asiakkaita rohkaistaan sukupuolten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistäviin toimiin/toimenpiteisiin hyvinä käytäntöinä levitettävien ja juurrutettavien palvelujen/palvelumallien, verkostojen, toimintamallien ym. avulla. Juurruttamisen yhteyteen voidaan liittää myös (normi)ohjausta, ohjeistusta, tiedotusta, viestintää ja koulutusta, joka edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.

Valtakunnallisissa toimissa otetaan huomioon sukupuolten välisten koulutus- ja osaamiserojen vähentäminen. Lisäksi tavoitteena on tukea osaamisen hankkimista työllistävilta aloilta ottaen huomioon sukupuolen mukaisen eriytymisen lieventämisen näkökulma. Toimenpiteillä tuetaan erityisesti miesten ja poikien osallistumista koulutukseen. Opetusmenetelmiä ja oppimisympäristöjä kehitettäessä yhtenä tavoitteena on tuottaa sukupuolisensitiivisyyttä sekä tasa-arvoa edistäviä tukimateriaaleja ja toimintamalleja oppilaitosten ja korkeakoulujen tueksi. Huomioon otetaan myös sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen koulutusorganisaatioissa.

## Yhdenvertaisuus

Kaikissa teeman toimenpiteissä otetaan huomioon erityisryhmät, mm. maahanmuuttajat, romanit ja vammaiset ja erilaiset oppijat. Tuetaan erityisesti aliedustettujen ryhmien pääsyä ja osallistumista koulutukseen sekä heidän mahdollisuuksiaan hankkia ammatillista osaamista. Valtakunnallisen kehittämistoiminnan avulla luodaan myös erityisesti työelämän kehittämiseen liittyviä palveluita, joilla voidaan ennaltaehkäistä kansalaisten syrjäytymistä. Toisaalta voidaan vahvistaa uutta liiketoimintaa, joka lisää työllisyyttä, ennaltaehkäisee työttömyyttä ja sitä kautta syrjäytymistä.

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan toimialoilla on tärkeä merkitys syrjäytymisen ennalta ehkäisemisessä ja ihmisten hyvinvoinnin lisäämisessä. Tuettavat hankkeet ja toiminta edistävät yhtäläisten mahdollisuuksien toteutumista ja syrjimättömyyttä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteisen terveyttä edistävän liikunnan ohjausryhmän valmisteilla olevassa terveyttä edistävän liikunnan strategiassa on keskeisenä painopistealueena työikäisen väestön liikkumisen edistäminen. Erityishuomio kiinnitetään riskiryhmien työkyvyn ylläpitämiseen ja parantamiseen työssä pysymiseksi, syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja terveyserojen kaventamiseksi.

## Kestävä kehitys

Teeman toimenpiteissä otetaan huomioon ympäristö- ja energianäkökulma sekä niitä tukevat ammatilliset valmiudet.

Kestävän kehityksen kannalta on tärkeä vahvistaa erityisesti inhimillistä (esim. osaaminen, tiede, tutkimus ja kehitys, patentit) ja sosiaalista pääomaa eli yhteiskunnan ja kansalaisten innovaatio- ja muutoksenhallintakykyä sekä fyysistä pääomaa niin, etteivät uusiutuvat ja uusiutumattomat luonnonvarat vähene, vaan ne tuottavat ihmisille palveluja sukupolvesta toiseen.

Taloudellista kestävää kehitystä vahvistetaan tukemalla teeman toimien avulla uuden liiketoiminnan synnyttämistä. Ekologisesti kestävää kehitystä toteutetaan kestävillä palveluiden tuotantotavoilla. Lisäksi uudenlaiset tuotteet ja erityisesti palvelut ovat useimmiten immateriaalisia, mikä voi vähentää uusiutumattomien luonnonvarojen käyttöä ja ohjata kuluttajien kulutustottumuksia kestävämpiin valintoihin.

Sosiaalisesti kestävää kehitystä edistetään huomioimalla osaamisen kehittämisessä aliedustettuna olevat ryhmät. Sosiaalisesti kestävä yhteiskunta kohtelee ihmisiä yhdenvertaisesti, varmistaa kaikkien osallisuuden sekä edistää jokaisen hyvinvointia ja toimintakykyä. Kestävää kehitystä lisätään luomalla mm. uudenlaisia palveluita, joilla vahvistetaan kansalaisten hyvinvointia.

Kansallinen kestävä kehityksen strategia painottaa, että kestävässä yhteiskunnassa ihmisillä on mahdollisuus vaikuttaa omaan kulttuuriseen, aineelliseen ja aineettomaan ympäristöönsä ja olla mukana rakentamassa sitä (Valtioneuvoston kanslia 2006). Strategian mukaan Suomen omasta kulttuurisesta ominaislaadusta on pidettävä huolta. Yhteisötasolla vahva kansallinen perintö ja muiden kulttuurien tuntemus lisäävät vakautta ja suvaitsevaisuutta. Kulttuurin syvimmat merkitykset yhteiskuntiin ovat identiteettien muodostamisessa ja vahvistamisessa ja mm. yhteisten kulttuuriperintöjen synnyttämisessä ja rajaamisessa. Tältä

pohjalta kulttuuri lujittaa yhteiskuntien koheesiota, ja luo pohjaa keskinäiseen kanssakäymiseen ja kunnioitukseen, ja lopulta myös rauhan ylläpitämiseen.